

ACC. N:R M. 15295 : 1-12.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Mattias Szabo, Lund*
Härad: *Oxie* *Phytto* *Hörby* Berättare: *N. P. Nilsson*
Socken: *L. Lathrup* *Börup* *Kävlinge* Berättarens yrke: *fabrikör*
Uppteckningsår: *1961* Född år *1891* i *L. Lathrup*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Imv den. s. 1-12.

LUF 111

Jag är född den 9.11 1891. Det var ju får man säga de gamla tiderna. Man har varit med om en hel del under sina. Att jag gick in på detta yrket det var säkerligen det att min var anställd som förvaltare i Kvarnby och i den befattningen ingick alltid att man skulle sköta ångmaskinerna och klara upp allt med detta. Jag redan som 10 åring börja och ersätta min fader den gången han var ute på andra håll. Därför fick man en ett visst intresse för mekaniska historierna. Var en pump stoppad någonstans eller en pumpa stannade då det var bara jag som fick ta hand om den, så liten man var. Och då höll jag på med de ända till min skoltid. Naturligtvis det yrket man valde då, det var ingen tvist att man skulle bli mekaniker. Det är inte ens märkvärdigt när ens barndom har varit sådan.

Jag kom i läran hos en smedmästare i byn som hette Jöns Thulin. Han var en mycket skicklig man. Men vertyg det var aldrig någon tal om att köpa någonting. Utan de var vi själva som tillverkade dem. Inte köpa ens en jängtapp eller jängback. Det skulle göras allmänt på den tiden. Man fick aldrig köpa en borrh. Det var inte så roligt att köra med fem-sextio borrh att spika hjulrängarna med. Det fanns fem-sextio på den tiden, den var ju små. Man skulle stå och smida denna borren. Det fick man göra själv. Om tänker tillbaka på deras inköpta järnvaror, då måste man säga att det var mycket minimalt. Därför allt gammalt användes. T.e.x en hästsko, men för den var inte intresserad av. Det sade jag till min mästare, "Det slipper du" - sade han. Jag har aldrig i mitt liv spikat en hästeben. Det begriper jag inte. Men däremot använda gamla hästkor, det fick man breda ut och svetsar man ihop dem till långa tenar. Och sedan smiddes där nitnaglar, skruvor, spik. Allt som skulle göras. Det var inte frågan om att man skulle köpa någonting på den tiden. Arbetstiden kostade ju ingenting. Man tänker bara att lönen var 40 kronor för ett helt år. Maten fick man, men det kan man säga det var det billigaste.

Ljus fanns inte på den tiden och när det var kväll eller bortåt kvällningen så sade han: "nu kan du ta smids och slägger

jag". I sista året fick jag honom lura att köpa en stallykta. Han kunde arbeta även i mörkret. Jag högaktade mannen. På somrarna när vi hade brott, då han hade alltid gesäll. Men det var bara precis för den brotta tiden. Jag minns en gång att kom en man (när vi har ätit då satt vi toflorna i förstugan) då såg jag att han bundit kalsongerna, strumpor hade han inga. Han använde kalsongerna som strumpor: dragit dem ut och band dem. Han hade inte råd till dem, men hade sedan arbetade han uppsig. Han hade ung. 5 kronor i veckan.

Jag har stått i denna verkstad 2 och ett halvt år. Sedan tröttnade jag på det grova handarbetet. Så kom jag ned till V. Virestad, där var en verkstad som var motordriven på den tiden. Jag fick reda på den från min syster som var anställd i Kärlingslöv därnere i Trelleborg. Jag var där innan en gång. Jag trivdes helt enkelt inte med smidesyrket som vi hade i verkstad. Han hette Malmström där i V. Virestad. Han hade flera motorer och använde maskkraft. Jag stack då. Cyklade till V. Virestad till Malmström. "Ja, sade han, jag behöver inget folk precis", "men är du intresserad kan du få bo här, jag har nämligen en gesäll som skall lämna verkstaden på vintern." Och det t.o.m. Malmberg i Lackalänge som var gesäll där. "Så kan du göra något" - sade han. "Visst kan jag något" - sade jag. "Nåja, sade han, du kan borra. Hur mycket skall du ha betalt?" "Det är mästare som skall bestämma det" - sade jag. "Två och femtio i veckan" sade han. Maten tillhörde alltid på den tiden. Jag började därnere den 1 november 1908. Det var rena tillfälle att när jag kom dit var en lite av varje: svarvar och lite moderna saker. Då tänkte jag: där skall passa mig att komma in en lite grann. Mästaren gjorde mycket borr-skor, den hette borr-mejsla. Han tillverkade det för att det var mycket bom-borrar därnere. Det var en kväll när kom in en lantbrukare att sa "Du kan komma med mig och titta på ett jobb". "Jag skulle

ha den färdigt i kväll." Mästaren hade inte till detta. Jag sa att skulle försöka. Och då fick jag den. Mästaren gick med bonden och dem drack göka. Under tiden jag klarade jobbet. "Hur kunde du klara den" - frågade han. "Ja, sade jag, jag tittade hur mästaren gjorde och jag gjorde likadant" sade jag. "Du skall stå här och göra den i stället för andra skitet" sade han. Det var jag tacksam för. Då fick jag lära mig att svarva. Då arbetade jag därnere till 1 maj 1909. Men tröttnade just på den här Söderslätt-historien. För det första var folket ganska svårt att förstå. Mästaren hade sin fars gamla gård där och vi snackade alltid - han och jag. Så var det samma sak med maten. Den var för jäklig. Först på morgonen - klockan sex började vi - och så drick vi kaffe. Klockan sju fick vi frukost: den var alltid sill och potatis. Den slog aldrig fel. Och sedan fick vi arbeta till klockan tolv. Så var den middag. De kokade potatis på morgonen och den fick vi äta för middagen också. Den fanns en ~~ugn~~ mellan två rum: och där lade de den här kokta potatisen. Då hade de riktig sa-fläsk. Den var tjock och kraftig och när man skar i den så gav den en visst ljud. Den har aldrig heller slog fel. Och de hade efterrätter där oå Söderslätten. De hade t.ex. havrevälling. Ibland kunde det vara någonting i ~~korsbär~~ korsbär. Då maten stod på bordet då fick vi komma dit och ta med sked allihop. Med sa-fläsken var det nämligen så att ut på vårsidan så sade Malmström sade till sin fru: hör du den här sa-fläsken är snart slut. Då skaffade de ny. Efterrätten varierade men inte sa-fläsken. Det var bara en gång: söndag när inte sa-fläsken stod på bordet. Då fick vi vanligen köttbullar, och också någon annan efterrätt, gröt med någonting. Efter allt detta skulle vi ha en sats till: det var nämligen både förrätt och efterrätt. ~~Gröt~~ Krusbärgröt fick vi äta innan sufläsken medan efter allt dessa fick vi efterrätten. Man tröttnade på den maten i längden. Visserligen jag hade en fattig barndom men mat fick vi. Så att man var inte van vid denna enformiga måltiden som man fick

varje dag. Och så kvällen var alltid sill och potatis igen. Men den kunde vara stäkt någon gång. Annars var det salt sill. Så tänkte jag: "jag får försöka på ett annat ställe." Men han har hållit på mig som tušan, mästaren. Han sade "du kan väl stanna kvar".

Då jag tillbaka till min hemort igen till en mekaniska verkstad. Mästaren hade här gjuteri och han hade allt som tillhörde en mekaniska verkstad. Det fanns ingenting som kallas för bondesmed. Och han behövde folk. Arbetet var inte för bönderna utan det var mekaniskt alltihop. Lokomobiler och trösor och allt sånt där. En eftermiddag kom mästaren till mig och sade: "Du skall sticka upp till Kvarnby, där finns den där Isaksson-maskinen. Den känner du till? Den maskinen skall du köra upp och fylla på vatten och elda upp den och köra in här på verkstad." Jag har aldrig i mitt livt kört sådan. Det var jag fullt kompetent att fylla på vatten och elda upp. Men trnsporten. Det gick bra en bra väg, till jag mötte en kritskjuts. Den var vid en smal stig. Jag gick ut till vänster långt jag kunde. Hjulet gick ned långt i marken: om stoppar jag här stoppar maskinen med detsamma. Jag tänkte: låt först komma kritskjutsen komma förbi. De hade fyra tunnor på den tiden på kritskjuts ~~xxxx~~ 350 kilo i varje tunne. Den var ju från min hemort jag kände till denna. Jag visste från vilket bruk den kommer. Jag slog om sliden och vändade och drog på ångan på nytt. Det gick allt bra. Så kom jag upp till verkstad. Mästaren frågade genast hur lyckades det. "Ja det var ingenting" sade jag. Men hur kunde du köra på den vägen?

Så var det där en bra tid. Då annonserade man här i Kävlinge efter folk. Jag tänkte jag skall försöka där för att jag hade aldrig varit i Kävlinge. Den var hos K.R. Karlsson. Där var jag sedan i fem år. Till slut jag fick sköta den verkstaden. Jag fick ta hand om allt medan mästaren var borta. Han hade 9-10 man därnere. Jag kände mig en lite enkelt bland andra folket. De var alla äldre än jag var. Jag tänkte jag skall

sluta här och försöke hos Carl Holmberg i Lund. Jag kände mig lite enkel och ville ha mer utbildning. Ävenom jag har läst en hel del. Det har jag alltid gjort. Handböcker och alla tekniska saker. T.ex. lånade jag något men det flesta köpta jag själv. Jag sökte jobb i Lund, jag sökte som svarvare och det gick bra. Och var därinne sedan i fyra år. Där fick jag vara med om alla möjliga slags arbete. Jag jobbade tillsammans med en gammal filare. Där fick man reda på mycket, mycket saker. Det var så där att när det kom ett arbete som gällde lantbruket t.ex. en tröska, då sa mästaren: hör du Nilsson, det får du ta. Därför att det är du van vid. Jag sade aldrig emot sånt arbete. Jag fick en gång ett arbete som varade över ett år. Jag gjorde alla detaljer på ~~xxx~~ tolv svarvare. Jag hade samtliga svarvning på alla detaljer medan en annan man filade. Både spindelaxel och huvudspindel: den var genomborrad med förtio millimeter. Det var ett drygt arbete. De delade upp bitvist och accord var det inte frågan om. Timlönen var ganska dåligt. Man hade då 43 öre på den tiden. Det gällde en fullgod man. De flesta fick bara 40 öre men jag fick verkligen 43. Men man kunde känna till 50% om skötte sig bra. Man hade prämieaccord. Det räknades på ett särskilt sätt, jag glömt bort hur det räknades. Sedan har det inte förekommit i mitt livstid. Men jag fick en mycket god utbildning. Verkmästaren han hållit mycket styvt på mig. Jag var väldigt ompassad och allt gick bra.

Sedan började man med den tiden när man skulle ha verkstadskonflikter. Och jag var inte så förbaskade glad för. Under tiden Carlssons verkstad i Kävlinge gått mycket tillbaka. Han besökte mig. Och han ville ha mig tillbaks. Jag ville gärna tillbaka för att jag hade mina svärföldädrar här i Kävlinge. Var gång resta jag hem för lördag och söndag då passade han på och talade med mig. Att kan kunde flytta till Kävlige igen. Jag tyvdes bra i Lund. "Men du skall ha större möjligheter och mera fritt liv o.s.v." - sade han. Jag skulle nämligen inte arbeta där, utan skulle vara verkmästare hos honom. Det beror

hur mycket herr Carlsson betalar - sade jag. Jag, - sade han - begär! Jag kan inte komma för mindre än 450 kronor i månaden sade jag. Det än den mista. Det går bra sade han, Det betalar jag. Då snackade jag med min fru och frågade henne. "Du skall göra hur du vill"- sade hon. Jag hade det bra i Lund men de såvla konflikterna kom och jag var inte så glad för dem. Jag har nämligen aldrig tillhört de människor som gör på det viset. Vi kom överens att jag skulle flytta till Kävlunge. Men då var det frågan om bostad. Jag lyckades få en provisorisk bostad och började här den 1 december.

(nen. Det såg så illa ut när jag gick till verkstaden på morg-
~~ningen~~. Hur skall detta gå - tänkte jag. Där var en pojke som jag kände för gammalt, han var ensam. Finns det inget folk här frågade jag. Jo, sade han, det är jag. Det fanns inget annat folk här då. För tusan vad skulle jag göra här.. Arbete fanns det, bara folk saknades. Carlsson kom ibland till verkstaden och sade att ni skulle göra det och det. Men det fanns inget folk att göra. Det var några valsar som låg där och dem från Kävlunge kvarn som skulle förlängas med inte med svetsning utan sätta dem ihop med borrhning. Det sitter fortfarande kvar - jag frågade efter detta just häromdag. Men sånt måste man göra med mycket stora noggrannhet. Under tiden blev ~~menen~~ Carlsson sjuk, han gick in i lasarettet och var där flera månader. När han kom tillbaka från lasarettet då hade jag 10 man. Jag kände folket häromkring och fick en del från fabrikena tillbaka. Men tiden gick. Och jag tänkte: varför skulle jag slita för andra när man själv kunna klara det. Jag hade en bror som hade en litet smedja. Han sade till mig: skulle vi inte kunna försöka med egen verksamhet? Det var nämligen så att vi bröder alla blev smeder. Det berodde på att vi alla var med om mekaniska saker hemma och alla tyckte om yrket. Fastän jag var den äldsta bland dem. När jag for ut så fick de fortsätta med arbetet i mekaniska verkstaden i min hemort. Vi var tre bröder.

Man tänkte att det kan inte vara värre med en egen rörelse. Det var då en liten smedja till salu här i Kävlunge. Det var t.o.m. en svåger till mig som hade denna smedja. Så att jag ~~sen~~ kunde inte lurad när jag köpte den. Han tyckte att det var för lite att göra för att smederna gick mycket tillbaka på den tiden. Och han alltid hade den idén att han skulle bli lantbrukare. Och det var den förbaskade svåra åren, det var så högt pris på allting. Det var 1921. Då kom vi övefens och köpte den lilla verstanen från honom. Och började arbete där. På den tiden var ~~det~~ inte frågan om 8 timmars arbetsdag, det var 16 minst. Vid början vi började alltid klockan 6 på morgonen och höll på till sex på kvällen. Då hade vi frukost på förmiddagen en halv timma och middag en timme. Då fick man ganska långa arbetstid. T.o.m. i Kvarnby han skulle att vi ködde fram till havlsju. När jag sade till honom kunde vi inte sluta klockan 6 så sade han att den var mycken kort tid. Till skut fick jag honom att sluta sex. Det var inte heller fria lördagar på den tiden. Vi slutade klockan fyra på lördagarna. Det var nog 1915 när vi fick två timmar på lördagarna fria.

Hygien^{en} var ganska minimalt på den tiden. Då fick man en spanna och hämta vatten från en pump. Man gick in i smedjan och tvättade sig. Det fanns ingen annan ställe att tvätta sig. Och det var så att den minsta pojken fick sopa allt på lördagarna. Hela golvet skulle dänkas med vatten. Det var jordgolv på verkstäderna. Då skulle man snygga upp allting, bänkarna skulle vara i ordning. Det skulle göras efter arbetstidens slut. Och så kom mästaren och tittade och sade: "Nå, är ni färdiga? Jo, vi strax färdiga. Ni skall göra den ordentligt att vi inte skulle skämmas för." Så gick han igen. Men ~~man~~ när man blev färdig fick man inte försöka att få pojken tillbaka att städa verkstaden. Alla ville han fria på lördagarna.

1921 den första juli när vi började här. Nu blir det verkligen 40 år att jag har hållit på här. Allt gammalt som

fanns här har vi rivid ned. De är nya byggnader som finns nu vi har bytt om alltsammans. Det kostade mycket tid och mycket pengar. Alla byggnader har ritat själv. Ofta vaknade jag på natten och tänkte på den.

Förändringen från smidesyrket och till den mekaniska man kommer ju in först och främst i V. Virestad. I Lund e.ex. tillverkade vi delar till bilar. Man arbetade mycket med bilar i verkstäderna. Man fick göra allting, det finns ju ingenting att köpa på den tiden. När vi började här hade vi mycket att göra med de stora tyska lastbilar. När det var frågan om någon reparationer, vi skulle göra allt för att det fanns ingenting att köpa. En sådan reparation med tillverkningen kostade inte så mycket som man skulle tro idag, arbetstiden kostade ju inte så mycket. Om det skulle ha varit som nu det ~~skulle~~ hade aldrig gått. Man fick tillverka kolvar t-ex-, alla lager själv. Kedjehjul till de stora kedjedrivna vagnarna har jag gjort mycket. Det gjorde man av stål och så fick man arbeta noggrant och rita. Och märka allt med en liten fin passare. Man fick sitta timmar och märka upp dessa kuggor. Och så borrar man ut hålet och skära ut den. Hela tiden arbeta för hand. Men kedjehjulen gick så länge bilarna gick. Man kunde använda allt man hade läst om kuggor och allting. Men man måste ta böcker till hjälp. Men det flesta hade man ju i huvudet. Sedan efter hand ~~3/4 del~~ blev det 3/4 del bara bilreparationer. Alla människor växt in i detta. Det fanns här en man som arbetade 35 år som bilreparatör.

Materialet köpte man från järnhandlare. Men det köptes mycket litet. Före tiden i min yngre dagar skulle alla hjulringar användas, svetsas ihop. Vi handlade från Malmö och flesta har gjort likadant. Det var årskräkning på den tiden hos järnhandlaren. Det var ingen smed som hade månadsräkning. Det var mycket svårt med bönderna som också hade årskräkning hos smeden.

När vi började här så sade jag: det skall inte finnas mera sådan årsräkning. Vi har gått in på tre månader i stället. Men vi själva fick köpa järn på årskredit. De kom hit och sålde järnet i första halvåret, och lövade ett års kredit. Och det var bra. Alla nybörjare har ju ont om pengar. Vi hade ingenting. På tal om startkapitalet: jag hade en god vän här i Kävlinge som var nattvakt och hette Anders Jönsson, jag har bott hos honom ^{som} untkarl. Han var nattvakt hos sockerfabriken i Kävlinge. I första fem åren i Kävlinge fick han känna mig att jag var en ordentlig pojke. Han sade när jag flyttade till Lund: den dag du skall börja du skall bara komma till mig och så skall jag göra vad jag kan för dig. När det var frågan om vår verkstad här i Kävlinge då tänkte jag på honom. Jag hade ju detta gammalt ord. Jag gick till honom och berättade att ville sätta upp en egen rörelse. Han frågade mig bara hur mycket jag ville ha. Om jag kunde låna fem tusen kronor. Dagen efter vi till banken och jag fick pengarna. Jag hade ingen säkerhet att lämna. Jag krev bara att jag fick 5000 kronor. Jag sade att skall betala igen pengarna så fort jag kan. Jag skall försöka att betala igen en tusenlapp om året, jag vill inte längre ha den skulden. Jag verkligen lyckades med detta och fick ihop en tusenlapp om året. Den lilla lån som fanns här på sparbanken på den tiden var inte så mycket att ha. I vanliga fall fick man låna från sparbankerna.

Gesällprov har aldrig förekommit under min ungdom. Jag hade en lärning här en gång, han var mycket duktig pojke. Då var den mästaren som övervakade arbetet för honom. Arbetet blev synat. Det var en smed i närheten som var bedömningsman. Han hade gjort en gängbacka. På tal om gängbackan kommer jag ihåg när jag arbetade hos Thulin 1907 i Kvarnby då byggde man där. Vi gjorde massa bultar som skulle ~~nu~~ gängas i bägge ändar. Och vi hade bara de gamla gängkubbarna. ~~med~~ Det var ett hårt arbete. Mästaren skickade mig till Malmö för att hämta brännvin. Det var ju vanligt. Då frågade jag i Malmö vad en

gängklubba kostade. Jag tänkte tillverka sådana själv. På kvällarna fick jag göra gängklubbar. Det var rena handarbete.

De uppgifter vi hade var mest av göra klösar och harvar. Det var mycket träharvar på den tiden. Det var ~~vagn~~makare som gjorde den. Den gamla Albo-plogen har slagit genom på den tiden. Och vi hade mycket att göra med en plog som var tillverkad i ett smäländskt bruk. Det fanns ingenting att köpa till dem, utan det skulle göras allt till dem. Jag var med om ~~mycket~~ betupptagare. Det var Jöns Thulins uppfinning. Det var också 1907. Den Thule (Jöns Thulin) skötte inte så bra sina affärer han hade ingen ekonomisk rygg bakom sig. Och han använde mycket sprit.

På tal om priser jag kan berätta en liten historia. Jag var då just hos Thulin och det var just julatid. På juldagarna satt han och skrev räkningarna. Han var inte vidare att skriva. Så sade han: jag tror du skriver bättre än jag. Du kan fortsätta att skriva för mig. Du kan få fritt på smedjan i stället. Du kan komma in en dag. Då kom jag in läste priserna. Då frågade jag mästaren: hur går dessa priser ihop egentligen? Vi arbetade med det här två stycken två dagar och här är bara räknat 4 kronor för hela arbetet. Det kan inte vara rätt. Vad tycker du vi skall ha för den. - Åtminstone en femma sade jag. Då satt jag en femma i stället. Jag hade gjort flera anmärkningar på räkningar och räknade timlön och allt sånt. Han tog mycket dåligt betalt. Jag påpekade på ~~de~~ densamma hos Malmström. Han var också dålig räknare. Han var inte heller van vid att skriva. Jag tyckte att det var intressant. Då fick jag se hur det var med priserna. Då sade jag också till honom att priserna var alldeles för låga. Det är inte jag som jag vill ha betalt för, utan mästare som skall underhålla maskiner och verkstad och allting. Men vad tycker du att vi skall sätta till? Och då började vi diskutera om saken. Jag gjorde honom en riktig stor tjänst. Jag fick upp slutsumman till ett par tusen

kronor. Jag har varit iver i hela mitt liv att hålla priserna bättre. Jag räknade mycket i mitt liv. När jag var hos verk-mästare Carlsson där räknade jag också mycket. Jag kakylade för dem.

När man skulle bocka en hjulring då hade vi en pinne som satt vid själva dörrkarmen och vi måste skruva på en papp och upp hjulet på. Och sedan lades om en klamm en liten bit längre bort och böjde hjulringarna på det viset. Det var inte alls sm det går till i våra dagar. Då bockade man för hand över hjulet. Men på den tiden var det inte mer än 2 och halv tums ringar. Det använde man på de stora lastvagnarna. Det hade man använd vid bruken däromkring. De var sju-åttings tjocka. Grova hjul med tjocka ringar för att de skulle hålla. Där fanns inga maskiner. Ville man ha ett verktyg så fick man själv göra det. Det är inte alls illa att fick stå i den lilla verkstaden 2½ år, jag vet hur det går till. Jag kan tala om för pågar hur man hade gjort på den tiden.

Det jobb man hade på den gamla smedjan som lärling var att dra på bälgen och slå med släggan. Sedan kom fläkt som drevs meg hjälp av en axelledning. I V.Virestad hade vi en mycket flott verkstad: olika maskiner med fotogen. Därför sökte jag mig dit. Vi gjorde maskiner till fiskebåtarna och använde fotogen-motor till den.

Innan Västra-Skånes smedmästareförening kom till då var här en liten förening i Kävlinge. Vi fick betala en liten slant till dem om året. Vi var inte många med ~~en~~ denna förening. Jag var inte så mycket intresserad av föreningen. Jag hade aldrig någon av den, men jag gick in i den i alla fall. När den nya smedföreningen kom (1923) blev inte så många medlem där. Folk häromkring sade: om bröderna Nilsson går in så gör vi in också. Jag anslöt mig ganska tidigt. Då hoppade in allihop utan diskussion.

ACC. N:R M. 15295:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jag har själv varit med i styrelsen från 1926. Jag har suttit som viceordförande och som sekreterare. Sekreterare var jag genom 15 år. När jag blev för gammal då lämnade jag^{den} Jag fick även tjänstmedalj av handverksorganisationen för det mångaåriga arbetet. Fackföreningarna har drivit på mycket. Vi hade ganska svårt i första åren när jag satt som ordförande då hade vi våra underhandlingar här och det var ganska mycket arbete med det. Jag tror för min del att det har blivit mycket organisation. Det kommer för många tjänstemän och det blir för dyrt. Jag besöker ganska sällan deras organisationer för att de har blivit ganska stor.